

Strasburq, 24 oktyabr 2014-cü il

AVROPA HAKİMLƏRİNİN MƏŞVƏRƏTÇİ ŞURASI (CCJE)

HAKİMLƏRİN FƏALİYYƏTİNİN, ƏDALƏT MÜHAKİMƏSİNİN KEYFİYYƏTİNİN VƏ MƏHKƏMƏ SİSTEMİNİN MÜSTƏQİLLİYİNƏ RİAYƏTİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNƏ DAİR

17 sayılı RƏY (2014)

BİRİNCİ HISSƏ: GİRİŞ

A. Rəyin Məqsədləri

1. Demokratik ölkələrdə qanunun aliliyi yalnız məhkəmə sisteminin müstəqil olmasını deyil, həm də mümkün qədər yüksək keyfiyyətli qərarlar çıxaran səlahiyyətli məhkəmələrin təsis edilməsini tələb edir. Avropa Hakimlərinin Məşvərətçi Şurası (CCJE) iki önəmli məsələyə daimi diqqət yetirir. Birincisi, məhkəmə sisteminin müstəqilliyinin qorunması,¹ ikincisi isə məhkəmə sistemlərinin keyfiyyətinin və səmərəliliyinin təmin edilməsi və təkmilləşdirilməsi yollarıdır². Hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi bu məsələlərin hər biri üçün məqsədəuyğundur. Bu Rəydə “hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi” ifadəsi ayrı-ayrı hakimlərin peşəkar fəaliyyətinin və bacarıqlarının qiymətləndirilməsini ehtiva edir.
2. CCJE Nazirlər Komitəsi tərəfindən ona verilən səlahiyyətlərə uyğun olaraq, əsas diqqətini hakimlərin fəaliyyətinin fərdi qiymətləndirilməsinin məhkəmə sisteminin müstəqilliyinə xələl gətirmədən ədalət mühakiməsinin keyfiyyətini necə təkmilləşdirəcəyinə yönəldir. Bu rəy əsasən artıq müəyyən səlahiyyət müddəti üçün vəzifəyə təyin edilmiş hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsini əhatə edir,³ hakimlərin ilk təyinatını və ya ilkin təlimini müzakirə etmir⁴. Rəydə intizam icraatı və qiymətləndirmə arasındakı əlaqələrə toxunulsa da, bilavasitə intizam icraatı və ya cinayət məsuliyyəti məsələlərindən bəhs edilmir⁵. Və yaxud Rəydə bütövlükdə ölkənin məhkəmə sisteminin və ya məhkəmə sisteminin tərkib hissəsi olan məhkəmələrin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi müzakirə edilmir. Bunlar ayrı-ayrı önəmli məsələləri və perspektivləri işıqlandıran əsas mövzulardır.

¹ CCJE-nin 1 sayılı Rəyinə (2001) nəzər salın.

² CCJE Rəylərinə nəzər salın: № 3(2002), № 4(2003), № 6(2004), № 11(2008), № 14(2011).

³ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 1(2001), paraqraf 17-56.

⁴ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 4(2003), paraqraf 23-30.

⁵ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 3(2002), para 51-77.

3. Bu Rəy CCJE-nin əvvəlki Rəyləri, Hakimlərin Maqna Kartası (2010) və Avropa Şurasının müvafiq hüquqi aktları, xüsusilə də, Hakimlərin Statusu haqqında Avropa Bəyannaməsi və Nazirlər Komitəsinin Hakimlərin Müstəqilliyi, Səmərəliliyi və Öhdəliklərinə dair Tövsiyəsi NK/Rec(2010)12 (bundan sonra NK/Rec(2010)12) əsasında hazırlanmışdır. Onun hazırlanmasında, həmçinin, BMT-nin Məhkəmələrin Müstəqilliyinin Əsas Prinsipləri (1985), Hakimlərin Davranışı üzrə Banqalor Prinsipləri (2002), Beynəlxalq Hakimlər⁶ Assosiasiyasının Ümumi Hesabatı (2006) (bundan sonra İAJ-ın Ümumi Hesabatı), ATƏT-in Şərqi Avropa, Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiya regionlarında Məhkəmə Sisteminin Müstəqilliyinə dair Kiyev Tövsiyələri (2010)-Məhkəmələrin İdarəetməsi, Hakimlərin Seçilməsi və Cavabdehliyi (bundan sonra Kiyev Tövsiyələri) və məhkəmə üzvlərinin peşəkar fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi və dəyişməzliyi üzrə minimal standartlara dair Avropa Məhkəmə Şuraları Şəbəkəsinin 2012-2013-cü il Hesabatları diqqətə alınmışdır. Rəydə fəaliyyətdə olan hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi və təhlili üzrə sorğulara üzv ölkələrin verdikləri cavablar, eləcə də, CCJE tərəfindən təyin edilən ekspert-xanım Anna SANDERS (Almaniya) tərəfindən hazırlanan ilkin hesabat diqqətə alınmışdır.

B. Qiymətləndirmə obyektini kimi hakimin əsas vəzifələri

4. Qanunun aliliyinə riayət olunan hər bir demokratik cəmiyyətdə hakimlər zəruri öhdəliklər yerinə yetirirlər⁷. Hakimlər bütün şəxslərin hüquqlarını və azadlıqlarını bərabər şəkildə müdafiə etməlidirlər. Onlar münaqişələrin səmərəli və münasib yollarla həllini təmin etmək, məhkəmə⁸ işlərinə vaxtılı-vaxtında və müstəqil olaraq baxmaq üçün addımlar atmalı, yalnız qanuna tabe olmalıdırlar. Hakimlər çıxarıqları qərarlara görə əsaslı səbəblər göstərməli⁹ aydın və anlaşılıq dildə yazmalıdırlar¹⁰. Bundan əlavə, hakimlərin bütün icbari qərarları səmərəli qaydada həyata keçirilməlidir¹¹. Hakimlərin müstəqilliyi o demək deyil ki, onlar öz işlərinə görə cavabdehlik daşıyırlar. CCJE bütün vətəndaşların maraqlarına uyğun olaraq, məhkəmə sistemlərinin keyfiyyətinin və səmərəliliyinin təmin edilməsini və təkmilləşdirilməsini vacib hesab edir¹². Hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi həyata keçirildiyi təqdirdə məhkəmələrin fəaliyyətini təkmilləşdirməklə yanaşı, mümkün qədər yüksək keyfiyyəti təmin etməyə çalışmalıdır. Bu vəzifə bütövlükdə cəmiyyətin maraqlarına uyğun olaraq həyata keçirilməlidir.

C. Müstəqilliyin üstünlüyü: qiymətləndirmə prosesinin məhkəmə sisteminin müstəqilliyi ilə uzlaşdırılması problemi

5. Məhkəmə sisteminin müstəqilliyi qanunun aliliyini təmin etmək üçün ilkin şərt və ədalətli məhkəmə araşdırmasının əsas təminatçısıdır¹³. CCJE-nin əvvəlki Rəylərində də göstərilirdiyi kimi, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə mənfi təsir göstərən bir sıra məsələlər, məsələn maliyyə resurslarının çatışmazlığı,¹⁴ hakimlərin ilkin və ixtisasartırma

⁶ "Hakimlərin təyinatı və qiymətləndirilməsi (keyfiyyət və kəmiyyət) hakimlərin müstəqilliyi prinsipinə uyğun olaraq necə həyata keçirilə bilər?" başlıqlı bu hesabatda burada nəzər salın: <http://www.iaj-uim.org/iuw/wp-content/uploads/2013/02/I-SC-2006-conclusions-E.pdf>.

⁷ Bu tövsiyəyə nəzər salın: CM/Rec(2010)12, paraq. 59 – 65.

⁸ CCJE Hakimlərin Maqna Kartası (2010), paraqraf 15-ə nəzər salın.

⁹ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 11 (2008), para 36.

¹⁰ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 11 (2008), para 32.

¹¹ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 13(2010), Nəticə A; CCJE Hakimlərin Maqna Kartası (2010), paraq. 17.

¹² CCJE Rəyinə nəzər salın: № 1(2001), № 3(2002), № 4(2003), № 6(2004) və № 11(2008).

¹³ CCJE-nin 1 sayılı Rəyinin (2001) 10-cu paraqrafına NK/Rec(2010)12 Tövsiyələrin 3 və 11-ci paraqraflarına, CCJE Hakimlərin Maqna Kartası (2010), 2-ci paraqrafa nəzər salın.

¹⁴ CCJE Hakimlərin Maqna Kartası (2010), paraqraf 3 və 4-ə nəzər salın.

müddətində təlimlərə cəlb olunması problemləri,¹⁵ məhkəmələrin strukturu ilə əlaqədar qeyri-qənaətbəxş ünsürlər, eləcə də,¹⁶ hakimlərin mümkün mülki və cinayət öhdəlikləri məhkəmə sisteminin müstəqilliyinə xələl gətirə bilər¹⁷.

6. Müvafiq olaraq, hakimlərin hər bir fərdi qiymətləndirilməsi üzrə başlıca qayda məhkəmə sisteminin müstəqilliyinə tam surətdə əməl edilməsi olmalıdır¹⁸. Fərdi qiymətləndirmə hakimin vəzifədə irəliləməsi, əməkhaqqının və ya təqaüdünün artırılması, yaxud da vəzifəsindən uzaqlaşdırılması ilə nəticələnməyə bilər, qiymətləndirilən hakimin məhkəmə işlərinə faktların və qanunvericiliyin özünə məxsus obyektiv təsiri əsasında deyil, qiymətləndiriciləri məmnun edəcək qaydada baxması riski meydana çıxır. Buna görə də, hakimlərin hökumətin qanunverici və icraedici orqanları tərəfindən qiymətləndirilməsi, xüsusilə, problemlər doğurur. Bununla belə, qiymətləndirilmə digər hakimlər tərəfindən həyata keçirildikdə belə, məhkəmə sisteminin müstəqilliyinə qarşı yaranan risklər tam aradan qaldırılmaz. Hakimlərin müstəqilliyi tək-cə xarici mənbələrin hədsiz təsirindən azad olmaqdan asılı deyil, həm də bəzi hallarda digər hakimlərin, o cümlədən, məhkəmə sədrlərinin davranışlarından qaynaqlanan¹⁹ hədsiz daxili təsirlərdən də azad olmağı tələb edir.

İKİNCİ HISSƏ: ÜZV ÖLKƏLƏRDƏKİ CARI TƏCRÜBƏ

D. Üzv ölkələrdə qiymətləndirmənin həyata keçirilmə səbəbləri hansılardır və hazırda hansı qiymətləndirmə növləri mövcuddur?

7. Hakimlərin qiymətləndirilməsi fərdi hakimlərin bacarıqlarının, eləcə də, onların icra etdikləri vəzifələrin kəmiyyət və keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi məqsədilə həyata keçirilir. Qiymətləndirmə, məsələn, rəylərin təmin edilməsi, təlim ehtiyaclarının müəyyənləşdirilməsi və "iş səmərəliliyi əsasında" əməkhaqqının təyin olunması məqsədilə istifadə olunur. O, həmçinin, vəzifədə irəli çəkilmə üçün münasib namizədlərin axtarışı məqsədilə də həyata keçirilə bilər. Bəziləri hesab edirlər ki, bu yolla fərdi qiymətləndirmə məhkəmə sisteminin keyfiyyətinin təkmilləşdirilməsinə kömək edə, eləcə də, məhkəmələrin cəmiyyət qarşısında müvafiq öhdəlikləri daşımalarını təmin edə bilər.

8. ENCJ-nin Hesabatında "rəsmi" və "qeyri-rəsmi" qiymətləndirmə sistemlərindən istifadə edən ölkələr fərqləndirilir. Ümumiyyətlə, bu sistemlərə daxildir:

(I) Rəsmi

9. Daha rəsmi qiymətləndirmə sistemlərində qiymətləndirmənin məqsədləri, istifadə olunan meyarlar, qiymətləndirmə orqanının quruluşu, qiymətləndirmə proseduru və onun mümkün nəticələri hər hansı qiymətləndirmə prosesindən öncə aydın şəkildə müəyyən olunur. Əgər qiymətləndirmə bu cür rəsmi qaydada həyata keçirilirsə, qiymətləndirilən hakimin və qiymətləndirici orqanın hüquq və vəzifələri əsas və ya qanunaltı normativ aktlar əsasında tənzimlənir.

(II) Qeyri-rəsmi

10. Qeyri-rəsmi qiymətləndirmə zamanı rəsmi dərəcələndirmə və ya meyarlardan istifadə olunmur. Onun nəticələri, adətən, qiymətləndirilən hakimə birbaşa təsir etmir. Qeyri-rəsmi qiymətləndirmə qiymətləndirilən hakimin problemləri həll etməsinə, öz

¹⁵ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 2(2001), paraq. 2.

¹⁶ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 4(2003), paraq. 4, 8, 14 və 23-37.

¹⁷ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 3(2002), paraq. 51.

¹⁸ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 1(2001), xüsusən paraq. 45, CCJE Rəyi № 6(2004), para 34.

¹⁹ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 1(2001), para 66, Təvsiyə CM/Rec(2010)12, paraq. 22-25.

bacarıqlarını nümayiş etdirməsinə və karyera hədəflərini qərarlaşdırmasına şərait yaradan müzakirə üsulu vasitəsilə həyata keçirilə bilər²⁰. Vəzifədə irəliləməyə namizəd olan hakim barəsində qeyri-rəsmi qaydada məlumat²¹ toplanması da qeyri-rəsmi qiymətləndirmə hesab edilə bilər.

E. Üzv ölkələrdə istifadə olunan qiymətləndirmə

(I) Harada istifadə olunur

11. İyirmi dörd üzv ölkə (Albaniya, Avstriya, Belçika, Bosniya və Herseqovina, Bolqarıstan, Xorvatiya, Kipr, Estoniya, Fransa, Gürcüstan, Almaniya, Yunanıstan, Macarıstan, İtaliya, Moldova Respublikası, Monako, Niderland, Polşa, Rumıniya, Sloveniya, İspaniya, keçmiş Makedoniya Yuqoslav Respublikası, Türkiyə və Ukrayna) sorğuya verdiyi cavabda hakimləri, demək olar ki, rəsmi qaydada qiymətləndirdiyini bildirmişdir. Estoniya və Ukrayna hakimləri vəzifəyə daimi olaraq təyin etməzdən öncə qiymətləndirirlər. Doqquz üzv ölkə (Çex Respublikası, Danimarka, Finlandiya, İslandiya, Lüksemburq, Norveç, İsveç, İsveçrə və Birləşmiş Krallıq) rəsmi fərdi qiymətləndirmə sistemindən istifadə etmədiyini bildirmişdir. Bununla belə, İsveç hakimlərin əməkhaqlarının kiçik bir hissəsinin iş səmərəliliklərinə uyğun olaraq müəyyənləşdirilməsi²², Finlandiya və İsveçrə isə karyera yüksəlişi müzakirələrinin hazırlanması məqsədilə müəyyən qiymətləndirmə vasitələrindən istifadə edirlər. Birləşmiş Krallıqda hakimin vəzifədə yüksəlişi üçün müraciəti nəzərdən keçirilərkən qeyri-rəsmi qiymətləndirmə aparılır.

(II) Ondan istifadə edən ölkələrin məqsədi: hakimlərin fəaliyyətinin keyfiyyəti, vəzifədə irəli çəkilməsi, əməkhaqqı və nizam-intizamı

12. Fərdi qiymətləndirmənin hər hansı bir formalardan istifadə edən ölkələrin əksəriyyətində qiymətləndirmənin məqsədi hakimlərin və məhkəmə sisteminin fəaliyyətinin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi, təmin edilməsi və təkmilləşdirilməsidir. Əksər ölkələr qiymətləndirmənin məqsədinin tək-cə nailiyyətlərin və bacarıqların qiymətləndirilməsi deyil, həm də təlim ehtiyaclarının müəyyənləşdirilməsi və rəy və təkliflərin verilməsi olduğunu bildirmişlər. Bəzi üzv ölkələr hakimlərin vəzifədə irəli çəkilməsi üzrə qərarların verilməsi üçün qiymətləndirmədən əsas kimi istifadə edirlər. Bir sıra ölkələr üçün qiymətləndirmə yaxın zamanlarda hakim təyin edilmiş şəxslərin ömürlük təyinatına dair qərarın verilməsi zamanı xüsusilə vacibdir²³. Digər üzv ölkələr isə hakimin fərdi iş səmərəliliyinə əsasən, onun əməkhaqqının və ya təqaüdünün bir sıra ünsürlərini müəyyənləşdirmək üçün qiymətləndirmədən istifadə edirlər²⁴.

(III) İstifadə olunan meyarlar

13. Əksər üzv ölkələrdə hakimlərin fərdi qiymətləndirməsi üçün bir sıra keyfiyyət və kəmiyyət amillərindən istifadə olunur. Adətən, qiymətləndirilən hakim tərəfindən baxılan məhkəmə işlərinin sayı, hər bir işə sərf olunan vaxt müddəti və qərarın çıxarılması üçün sərf olunan orta vaxt müddəti kimi amillər "kəmiyyət" amilləri hesab edilir. Bəzi üzv ölkələr qiymətləndirilən hakim tərəfindən çıxarılan qərarların sayını və yaxud digər qaydada

²⁰ Məsələn, Finlandiya və Niderlandda mövcud sisteme nəzər salın.

²¹ Birləşmiş Krallıqda olduğu kimi.

²² Bununla belə, proses ərzində hakimin müstəqilliyini qorumaq üçün ciddi təhlükəsizlik tədbirləri həyata keçirilir.

²³ Bolqarıstan, Estoniya, Almaniya, Macarıstan, Ukrayna.

²⁴ İspaniya, İsveç (baxmayaraq ki, əməkhaqlarının olduqca az hissəsi fərdi qaydada müəyyən edilir və hakimlərin müstəqilliyini qorumaq üçün ciddi zəmanətlər mövcuddur). Belçika və Bolqarıstanda hakimin əməkhaqqı qiymətləndirmə nəticələri qeyri-qənaətbəxş olduqda azaldıla bilər. Türkiyədə isə qiymətləndirmə nəticələrinə görə əməkhaqları və təqaüdlər artırıla bilər.

yekunlaşdırılan (məsələn, barışıq və ya iddianın geri götürülməsi vasitəsilə) məhkəmə işlərinin sayını vacib hesab edirlər²⁵. Bir sıra üzv ölkələrdə hakimlərin məhsuldarlığı müəyyən edilmiş kvota²⁶ və yaxud digər hakimlər tərəfindən çıxarılan qərarların orta sayı ilə müqayisə əsasında müəyyən olunur²⁷. Qiymətləndirmə prosesində hakimlərin təhlillərinin keyfiyyəti və hakimlərin mürəkkəb işləri həll etmə üsulları “keyfiyyət” meyarı kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bir çox üzv ölkələrdə apelyasiyaya göndərilən qərarların sayı və ya faiz nisbəti qiymətləndirmə prosesində vacib hesab edilən amillərdəndir²⁸. Digər ölkələrdə²⁹ isə məhkəmə sisteminin müstəqilliyi prinsipinə əsasən, apellyasiya müraciəti nəticəsində ciddi xətalər aşkarlanmırsa, nə apellyasiyaya göndərilən qərarların sayı, nə də onların apelyasiyaya göndərilmə səbəbləri nəzərə alınmır. Digər amillərə tərəflər arasında vasitəçilik etmək, aydın və anlaşılıq qərarlar çıxarmaq, digər həmkarlarla əməkdaşlıq etmək, hakim üçün yeni olan hüquqi sahələrdə işləmək bacarıqları, eləcə də, məhkəmə administrasiyası daxilində mentorluq və yeni təyin edilmiş hakimlərin və vəkillərin tədrisi kimi əlavə fəaliyyətlərlə məşğul olmağa hazırlıq daxildir³⁰. Həmçinin, təşkilati bacarıqlar,³¹ peşə etikası, yaxud da nəşrlər və mühazirələr kimi elmi³² fəaliyyətlər amillərdən biri olaraq hesab olunur. Etik və peşə qaydalarının/standartların pozulması hakimlərin qiymətləndirilməsi həyata keçirilən və bu cür qaydalar mövcud olan bütün üzv ölkələrdə qiymətləndirmə prosesi zamanı nəzərə alınır. Sorğuları tamamlayan bütün üzv ölkələr qiymətləndirmə prosesi və inzibati icraatı fərqləndirirlər.

14. Qiymətləndirmə prosesində meyarların istifadəsi üsulları əsaslı dərəcədə fərqlənir. Əksər üzv ölkələr qiymətləndirilən hakimi dərəcələndirilir. İstifadə olunan dərəcələndirmə sistemləri, demək olar ki, eynidir və “olduqca yaxşı”, “yaxşı”, “qənaətbəxş”, “qeyri-qənaətbəxş”³³ yaxud da A, B, C kimi dərəcələrdən istifadə olunur³⁴. Bəzi ölkələr dərəcələndirmə zamanı qiymətləndirilən hakimlərin vəzifədə yüksəlişi üçün uyğunluğunu nəzərə alırlar³⁵. Digər ölkələr rəsmi dərəcələndirmədən istifadə etməkdən imtina ediblər³⁶. Bir sıra üzv ölkələrdə hakim tərəfindən baxılan məhkəmə işlərinin sayı faiz və ya rəqəmlə ifadə edilir ki, bu da digərləri ilə müqayisədə hər bir hakimlərin iş səmərəliliyini əks etdirir³⁷. Bir sıra ölkələrdə fəaliyyəti tədqiq edilən hakimlər öz qiymətləndirilmələrinə uyğun olaraq ən yaxşı hakimdən ən pis hakimə doğru sıralandırılır³⁸. Macarıstan hakimlərinin fəaliyyətini “məhsuldarlıq amili” ilə müqayisə etməklə hakim üçün müvafiq dərəcəni təyin edir. Digər ölkələrdə isə bu cür kəmiyyət və keyfiyyət amilləri fərdi qiymətləndirmə üçün

²⁵ Albaniya, Avstriya, Bosniya və Herseqovina, Bolqarıstan, Xorvatiya, Kipr, Estoniya, Fransa, Almaniya, Yunanıstan, Macarıstan, İtaliya, Polşa, Rumıniya, Sloveniya, İspaniya (fəaliyyətə əsaslanan əmək haqqı təyin edildikdə), “keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniya”, Türkiyə.

²⁶ Bosniya və Herseqovina, İspaniya.

²⁷ Almaniya, Polşa,

²⁸ Bosniya və Herseqovina, Bolqarıstan, Xorvatiya, Estoniya, Gürcüstan, Yunanıstan, Macarıstan, Moldova, Polşa, Rumıniya, İspaniya, “keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniya”, Türkiyə.

²⁹ Fransa, Almaniya.

³⁰ Avstriya, Almaniya, Sloveniya.

³¹ Almaniya, Polşa, İsveç.

³² Xorvatiya, Almaniya.

³³ Albaniya, Avstriya, Belçika, Bosniya və Herseqovina, Bolqarıstan, Xorvatiya, Fransa, Almaniya, Yunanıstan, İtaliya, Moldova, Monako, Rumıniya, Sloveniya, “keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniya”.

³⁴ Gürcüstan, Türkiyə.

³⁵ Macarıstan, Sloveniya.

³⁶ Kipr (məhsuldarlıq amili ilə), Estoniya, Finlandiya, Niderland, İsveç, Birləşmiş Krallıq.

³⁷ Bolqarıstan, Xorvatiya, Estoniya, İspaniya, “keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniya”, Türkiyə.

³⁸ Xorvatiya.

yalnız başlanğıc nöqtə hesab edilir³⁹. Bir sıra üzv ölkələrdə, vəkillər kollegiyalarının⁴⁰, iddiaçıların, həmkarların və daha yüksək mövqeli hakimlərin⁴¹ rəyləri nəzərə alınır.

(IV) Qiymətləndirmənin növləri və istifadə olunan metodlar/prosedurlar

15. Əksər ölkələrdə qiymətləndirmələr müntəzəm olaraq aparılır. Lakin üzv dövlətlər rəsmilik dərəcələrinə görə bir-birlərindən fərqlənən prosedurlar qəbul etmişlər. Belə ki, Albaniya, Avstriya, Belçika, Bosniya və Herseqovina, Bolqarıstan, Xorvatiya, Kipr, Fransa, Gürcüstan, Almaniya, Yunanıstan, Macarıstan, İtaliya, Moldova, Monako, Polşa, Rumıniya, Sloveniya, İspaniya “keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniya”, Türkiyə rəsmi qiymətləndirmə sistemlərindən istifadə edir. Finlandiya, Niderland, İsveçrə və Birləşmiş Krallıq isə qeyri-rəsmi qiymətləndirmə sistemlərindən istifadə edir.
16. Bəzi ölkələrdə qiymətləndirmə prosesi mahiyyətə nisbətən formal xarakter daşıyan karyera yüksəlişi müzakirələri formasında keçirilir. Bu müzakirələrdə qiymətləndirilən hakim və qiymətləndirici komissiya karyera və inkişaf hədəflərini nəzərə alır⁴². Bəzi hallarda qiymətləndirmə prosesi qiymətləndirilən hakimin özünü qiymətləndirməsi ilə başlayır⁴³. Digər ölkələrdə isə Ədliyyə Şurası və ya onun alt komissiyası qiymətləndirilən hakimin fəaliyyəti barədə məlumat toplayır və qiymətləndirməyə dair qərar qəbul edir⁴⁴.
17. Digər üzv ölkələrdə fərdi qiymətləndirici orqan-adətən, qiymətləndirilən hakimin öz vəzifələrini icra etdiyi məhkəmənin sədri hakimin fəaliyyəti barədə müvafiq məlumatlar toplayır⁴⁵. Bura, adətən, hakimin çıxardığı qərarların oxunması, hakimin sədrlik etdiyi məhkəmə dinləmələrində iştirak və hakimdən müsahibənin götürülməsi daxildir. Adətən, hakimə ilkin layihə barədə rəy bildirmək imkanı verildikdən sonra qiymətləndirici yekun qərar qəbul edir. Bir sıra üzv ölkələrdə digər peşəkarlar da qiymətləndirmə prosesində iştirak edirlər⁴⁶. Polşada hakimin fərdi qiymətləndirməsi başqa məhkəmələrin təhqiqatçı hakimləri tərəfindən həyata keçirilən müntəzəm məhkəmə təhqiqatlarının gedişatında yerinə yetirilir⁴⁷.
18. Bir çox sistemlərdə qiymətləndirilən hakim ilkin formada olan rəy barədə fikir bildirə və yekun qərara etiraz edə bilər.
19. Bəzi ölkələr həmkarların rəsmi olaraq bir-birini qiymətləndirməsi prosedurunun olmadığını bildirsələr də, hakimlər qeyri-rəsmi olaraq məsləhətlər və rəylər verməklə bir-birinə kömək etməkdə sərbəstdirlər⁴⁸. Avstriyada Avstriya Hakimlər Assosiasiyası tərəfindən könüllülük prinsipi əsasında həmkarların qiymətləndirilməsi layihəsi başlatılmışdır. Hakimlər bir-birinin dinləmələrində iştirak edir və qeyri-rəsmi rəy verirlər.

(V) Nəticələr

³⁹ Avstriya, Fransa, Almaniya.

⁴⁰ Yunanıstan.

⁴¹ Avstriya, Almaniya, Macarıstan, Monako, Birləşmiş Krallıq.

⁴² Belçika, Finlandiya, Fransa, Monako, Rumıniya, İsveçrə.

⁴³ Belçika, Fransa, Rumıniya.

⁴⁴ Albaniya, Avstriya, Bolqarıstan, Avstriya, Xorvatiya, Estoniya, İtaliya, Moldova, Sloveniya, “keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniya”, Türkiyə.

⁴⁵ Almaniya, Yunanıstan, Macarıstan, Niderland.

⁴⁶ Estoniyada Hüquq Akademiyaları və Vəkillər Kollegiyaları, Yunanıstanda Vəkillər Kollegiyaları, Rumıniyada isə bəzi hallarda psixoloqlar.

⁴⁷ Yunanıstanda da, demək olar ki, eyni sistemdən istifadə olunur.

⁴⁸ Bosniya və Herseqovina, Finlandiya, Almaniya, Yunanıstan.

20. Əksər üzv ölkələrdə hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi hakimin, xüsusilə də, yeni təyin olunmuş hakimin vəzifədə irəliləyişi və səlahiyyət müddəti təminatı baxımından vacib amil hesab edilir⁴⁹. Bir sıra üzv ölkələrdə qiymətləndirmə iş səmərəliliyi əsasında əməkhaqqının və təqaüdün təyin olunmasında rol oynayır⁵⁰. Bundan əlavə, bəzi ölkələrdə hakimlərin qeyri-qənaətbəxş fəaliyyəti inzibati icraatın başladılmasına⁵¹, əməkhaqqının azaldılmasına və hətta hakimin işdən azad edilməsinə səbəb ola bilər⁵².

ÜÇÜNCÜ HISSƏ: TƏHLİL VƏ TÖVSIYƏLƏR

F. Nə üçün qiymətləndirmənin müxtəlif növlərindən istifadə olunur?

(I) Ölkənin məhkəmə sisteminin strukturu (hakimlərin seçilməsi üsulları, onların yaşı, təlimlərin keçirilməsi və vəzifələrinin artırılması və s.)

21. Hakimlərin qiymətləndirilməsi üsullarına dair qərarlar ayrı-ayrı üzv ölkələrin məhkəmə sistemlərinin inkişaf üsulu ilə sıx bağlıdır. Xüsusilə də, şəxsin karyera pilləsində hakim təyin edildiyi mərhələ və daha yüksək vəzifəyə çəkilməsinə rəvac verən meyarlar istifadə olunan qiymətləndirmə növünün müəyyənləşdirilməsi üçün vacibdir. Məsələn, hakimlərin öz hüquqi təhsillərini bitirdikdən dərhal sonra vəzifəyə təyin edildikləri sistemlərdən (Fransa, Almaniya və İspaniyada olduğu kimi) fərqli olaraq, əgər yeni təyin edilən hakimlər hüquqşünas kimi fəaliyyət göstərən zaman uğurlu karyera sahibi idilərse (Skandinaviya ölkələri, Birləşmiş Krallıq və Kiprdə olduğu kimi), məhkəmə sistemi hakimlərin rəsmi qiymətləndirilməsinə çox ehtiyac duymur. Vəzifədə irəli çəkilmələrin üstünlük əmək stajına görə həyata keçirildiyi hüquqi sistemdə (məs., Lüksemburqda) hakimlərin bacarıqlarının fərdi qiymətləndirmə vasitəsilə qiymətləndirilməsinə daha az zərurət yaranır.

(II) Aidiyyəti ölkənin mədəniyyəti

22. Hakimlərinin qiymətləndirilib-qiymətləndirilməməsinə, eləcə də, qiymətləndirilmə üsullarına dair qərarlar ölkənin mədəniyyəti və tarixi, həmçinin, hüquq sistemi ilə sıx bağlıdır. Nəticədə, üzv ölkələrdə məhkəmələrin qiymətləndirilməsi ehtiyacının təhlili əsaslı surətdə fərqlənir. Rumıniya və keçmiş Makedoniya Yuqoslav Respublikası məhkəmə sisteminin müstəqilliyinin⁵³ və cəmiyyətin məhkəmə sistemine⁵⁴ inamının hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi vasitəsilə təşviqinin mümkün olduğunu bildirmişlər. Sloveniya qiymətləndirmənin məhkəmələrin cavabdehliyini, bunun isə öz növbəsində, məhkəmə sisteminin keyfiyyətini təmin etdiyini bildirmişdir. İspaniya qeyd etmişdir ki, əməkhaqqının dəyişən hissəsinin hakimin baxdığı məhkəmə işlərinin sayına uyğun olaraq müəyyənləşdirilməsi hakimlərin müstəqilliyi prinsipinə uyğun gəlsə də, hakimlərin keyfiyyət meyarları⁵⁵ əsasında qiymətləndirilməsi onların müstəqilliyinə xələl gətirə bilər. Digər tərəfdən, Fransa və Almaniya hakimlərin fəaliyyətinin yalnız kəmiyyət baxımından qiymətləndirilməsinin onların müstəqilliyinə xələl gətirə biləcəyini bildirmişlər. Bununla belə, digər ölkələr, məsələn, Norveç və İsveçrə, yüksək keyfiyyətli hüquqi sistemin yaradılması üçün qiymətləndirməni zəruri hesab etmir. Danimarka, Lüksemburq və İsveçrə isə hakimlərin qiymətləndirilməsinin, sadəcə olaraq, onların müstəqilliyi ilə

⁴⁹ Bolqarıstan, Estoniya, Gürcüstan, Almaniya, Yunanıstan, Ukrayna.

⁵⁰ Bolqarıstan, İsveç (baxmayaraq ki, əməkhaqlarının olduqca az hissəsi fərdi qaydada müəyyən edilir və hakimlərin müstəqilliyini qorumaq üçün ciddi zəmanətlər mövcuddur), İspaniya, Türkiyə.

⁵¹ Belçika, Bolqarıstan, Xorvatiya, Kipr, Yunanıstan, Macarıstan, Polşa, Sloveniya.

⁵² Avstriya, Estoniya, yalnız nadir hallarda: Yunanıstan, Macarıstan, İtaliya, Moldova, Polşa, Rumıniya, Sloveniya, "keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniya".

⁵³ "keçmiş Yuqoslav Respublikası Makedoniya".

⁵⁴ Rumıniya.

⁵⁵ Buna baxmayaraq, İspaniyada hakimin vəzifədə irəli çəkilməsi zamanı keyfiyyət amilləri nəzərə alınır.

ziddiyyət təşkil etdiyini qeyd etmişlər. Bu ölkələrdə hakimin davranışı yalnız inzibati icraat zamanı mühakimə edilə bilər. Bu o deməkdir ki, bir ölkədə məhkəmə sisteminin müstəqilliyi üçün zəruri hesab edilən amil başqa ölkədə səmərəsiz hesab edilə bilər.

G. Prinsip etibarilə seçim: qiymətləndirmə və ya qiymətləndirməmə

23. Hər hansı ədliyyə sistemi üçün iki əsas tələb demokratik cəmiyyətdə yüksək keyfiyyətli ədalət mühakiməsi və müvafiq məsuliyyətliliyin təmin edilməsi olmalıdır. Hakimlərin qiymətləndirilməsinin hər hansı formaları bu tələblərin yerinə yetirilməsi üçün zəruridir. Əsas sual bu cür qiymətləndirmənin “rəsmi” xarakter daşıyıb-daşımaması məsələsidir. CCJE bütün ölkələri bu məsələni diqqətə almağa təşviq edir. Hər bir üzv ölkənin verdiyi cavab onun məhkəmə sisteminə, ənənələrinə və mədəniyyətinə uyğun olacaqdır. Əgər üzv ölkə hakimlərin rəsmi fərdi qiymətləndirilməsindən savayı digər üsullarla bu iki tələbin yerinə yetirilə biləcəyi qənaətinədirsə, bu cür rəsmi qiymətləndirmənin həyata keçirilməməsinə dair qərar verə bilər. Əgər bu tələblərin digər vasitələrlə yerinə yetirilə bilməyəcəyi qənaətinədirsə, CCJE aşağıda müzakirə edilən qaydada hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi üzrə daha rəsmi sistemin qəbul edilməsini tövsiyə edir.
24. Bütün qiymətləndirmə üsulları hakimlərin işinin və bununla da, bütün məhkəmə sisteminin keyfiyyətini artırmaq və gücləndirmək məqsədi daşmalıdır.
25. Qeyri-rəsmi qiymətləndirmə hakimlərə özünü qiymətləndirmə imkanı vermək, rəy vermək və təlim ehtiyaclarını müəyyənləşdirməklə hakimlərə yardım formasında həyata keçirilə bilər. Bütün bunlar hakimlərin bacarıqlarının, bu işə öz növbəsində, bütövlükdə məhkəmə sisteminin keyfiyyətinin təkmilləşdirilməsi üçün səmərəli üsul ola bilər. Hakimlərin bir-birini qeyri-rəsmi qiymətləndirməsi, hakimlərin özünüqiymətləndirməsi və hakimlər arasında keçirilən müşavirələr də faydalı ola bilər və təşviq edilməlidir⁵⁶.

H. Əgər qeyri-rəsmi qiymətləndirmə mövcuddursa, o necə həyata keçirməlidir?

(I) Mümkün məqsədlər və onların hakimlərin müstəqilliyinə təsiri

(a) İş şəraitləri ilə bağlı problemlər zamanı yardım

26. Məhkəmə sistemi qiymətləndirmə prosesində toplanan məlumatlardan yalnız hakimləri fərdi qaydada qiymətləndirmək üçün deyil, həm də məhkəmələrin təşkilati strukturunun və hakimlərin iş şəraitinin təkmilləşdirilməsinə kömək edəcək materialların təmin edilməsi üçün istifadə etməlidir. Hər hansı hakimin təsir göstərə bilmədiyi qeyri-qənaətbəxş iş şəraiti ucbatından yaranan problemlərə, məsələn yığılıb qalmış məhkəmə işləri, kadrların çatışmazlığı, yaxud qeyri-adekvat inzibati sistemin mövcudluğu ucbatından meydana çıxan ləngimələrə görə mənfi qiymətləndirilməsi xüsusilə ədalətsiz olardı.

(b) Vəzifədə yüksəlmə

27. Həm CCJE⁵⁷, həm də BMT⁵⁸ hakimlərin təyinatının və vəzifədə irəli çəkilməsinin yalnız əmək stajına görə deyil, həm də hakimin bacarıqları, dürüstlüyü və təcrübəsi kimi obyektiv meyarlara əsaslanmalı olduğunu qeyd edir. Vəzifənin artırılması bu cür obyektiv meyarlara uyğun olaraq həyata keçirildiyi təqdirdə, vəzifənin artırılması üçün müraciət edən hakim ən azı bu mərhələdə müəyyən formada qiymətləndirilməlidir. Buna görə də,

⁵⁶ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 11(2008), paraq. 70.

⁵⁷ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 1(2001), paraq 17 və 29.

⁵⁸ BMT-nin Ədliyyənin Müstəqilliyinə dair Əsas Prinsiplərinin (1985) 13-cü paragrafına nəzər salın.

hakimin vəzifə yüksəlişi üçün uyğunluğu barədə məlumatların toplanması hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsinin əsas vəzifəsi ola bilər.

(c) Əmək haqqı

28. Məlumdur ki, bir sıra üzv ölkələrdə hakimin qiymətləndirilməsinin nəticələri onun əməkhaqqına təsir edir⁵⁹. Lakin CCJE-nin Nazirlər Komitəsinin Təvsiyəsi Rec(2010)12 təsdiq edir ki, hakimlərin əməkhaqlarının əsas hissəsinin onların fəaliyyətindən asılı olmasını təmin edən sistemlər aradan qaldırılmalıdır, belə ki, onlar məhkəmə sisteminin müstəqilliyinə çətinlik törədə bilərlər⁶⁰. CCJE, həmçinin, hakimlərin təqaüdünün onların fəaliyyətindən asılı olmamalı olduğu fikrini təsdiq edir.

(d) Nizam-intizam

29. Qiymətləndirmə prosesində etik qaydaların və peşə standartlarının pozulması nəzərə alınsa da, üzv ölkələr qiymətləndirmə ilə inzibati tədbirləri və prosedurları fərqləndirməlidirlər. Səlahiyyət müddətinin təminatı və dəyişməzlik prinsipi məhkəmə sisteminin müstəqilliyinin əsas ünsürləridir və onlara əməl edilməlidir⁶¹. Buna görə də, yalnız mənfi qiymətləndirməyə görə hakimlərin ömürlük təyinatına xitam verilməməlidir. Yalnız qanun⁶² tərəfindən təsbit edilmiş inzibati və ya cinayət müddəalarının ciddi şəkildə pozulması halları zamanı yaxud da obyektiv qiymətləndirmə prosesi nəticəsində hakimin öz məhkəmə öhdəliklərini qəbul edilmiş minimal standartlara uyğun olaraq həyata keçirmək iqtidarında və ya niyyətində olmadığı aşkarlanarsa, hakimin ömürlük təyinatına xitam verilə bilər. Bütün hallarda hakimlərin qiymətləndirilməsi üçün müvafiq prosessual tədbirlər görülməli və onlara diqqətlə nəzarət edilməlidir.

(II) Rəsmi qiymətləndirmənin strukturu

30. Rəsmi fərdi qiymətləndirmə sistemi tətbiq edildikdə, onun əsasları və başlıca ünsürləri (meyarları, icraatı, qiymətləndirmənin nəticələri) qanunla aydın və dəqiq şəkildə müəyyən olunmalıdır. Təfərrüatlar qanunaltı normativ aktlar əsasında tənzimləyə bilər⁶³. Ədliyyə Şurası (mövcud olduğu təqdirdə) bu vasitələrin, xüsusilə də, meyarların formalaşdırılmasına yardım etməkdə mühüm rol oynamalıdır.

(III) Rəsmi qiymətləndirmə meyarları

31. Hakimlərin rəsmi fərdi qiymətləndirilməsi səlahiyyətli məhkəmə orqanı tərəfindən dərc edilən obyektiv meyarlara əsaslanmalıdır⁶⁴. Yalnız siyasi təsirlərin istisna edilməsi məqsədilə deyil, həm də digər səbəblərə görə, məsələn, hakimlərin təyinatı və qiymətləndirilməsi tənzimlənməmiş qaydada və ya şəxsi tövsiyələr əsasında həyata keçirilərkən meydana çıxan favoritizm, konservatizm və qohumbazlığın təzahür etməsi risklərinin aradan qaldırılması üçün də obyektiv standartlar zəruridir⁶⁵. Bu obyektiv standartlar səriştəlilik, dürüstlük, bacarıqlar və səmərəlilik diqqətə alınmaqla keyfiyyət amillərinə əsaslanmalıdır⁶⁶.

⁵⁹ İspaniya, İsveç (bununla belə əmək haqqının yalnız cüzi hissəsi fərdi təyin edilir).

⁶⁰ Nazirlər Komitəsinin Təvsiylərinin CM/Rec(2010)12 55-ci paragrafına, eləcə də, İAJ-ın Ümumi Hesabatı (2006), Yekun, 12-ci paragrafa nəzər salın.

⁶¹ Təvsiyəyə nəzər salın: CM/Rec(2010)12, paraq. 49.

⁶² Təvsiyəyə nəzər salın: CM/Rec(2010)12, paraq. 50.

⁶³ ENCJ Hesabatına nəzər salın: 2012-2013, bölmə 4.17-4.18.

⁶⁴ Təvsiyəyə nəzər salın: CM/Rec(2010)12, paraq. 58.

⁶⁵ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 1(2001), paraq. 24.

⁶⁶ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 1(2001), paraq. 25.

32. CCJE qeyd edir ki, ENCJ-nin Hesabatına əsasən, hakimlərin peşə fəaliyyətlərinin tam və hərtərəfli qiymətləndirilməsi üçün qiymətləndirmə meyarlarının müfəssəl olması, həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət amillərini ehtiva etməsi zəruridir⁶⁷.
33. CCJE bildirir ki, Kiyev Tövsiyələrinə əsasən,⁶⁸ qiymətləndirmə aşağıdakı meyarlara uyğun olaraq həyata keçirilməlidir: peşə bacarıqları (qanunvericiliyə dair bilgilər, məhkəmə icraatını həyata keçirmək, əsaslandırılmış qərarlar qəbul etmək bacarığı), şəxsi bacarıqlar (iş yükünün öhdəsindən gəlmə bacarığı, qərar vermə bacarığı, texnoloji yeniliklərə açıq olma), sosial bacarıqlar (vasitəçilik etmə bacarığı, tərəflərə ehtiram göstərmək, eləcə də, mövqelərindən asılı olaraq idarəçilik bacarığı).
34. Ümumiyyətlə, CCJE Kiyev Tövsiyələrində müəyyən olunan keyfiyyət meyarları ilə razılaşıır. CCJE hesab edir ki, qiymətləndirmələr yalnız kəmiyyət meyarları əsasında həyata keçirilməməlidir. Bundan əlavə, CCJE hesab edir ki, hakimin fəaliyyətinin səmərəliliyi qiymətləndirmə üçün əsas amil olsa da, qiymətləndirmə zamanı hakimin baxdığı məhkəmə işlərinin sayından güclü asılılıq problemlər doğura bilər, belə ki, bu yanlış meyllərə yol açar.
35. Məhkəmələrin keyfiyyəti təkcə məhkəmə sisteminin “məhsuldarlığı” kimi başa düşülməməlidir⁶⁹. CCJE xəbərdarlıq edir ki, qeyri-qənaətbəxş maliyyələşdirmə və büdcə kəsirləri hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi zamanı məhkəmə sisteminin “məhsuldarlığı”na daha çox diqqət yetirməsi ilə nəticələnir. Buna görə də, CCJE bir daha vurğulayır ki, Avropa Şurasının bütün ümumi prinsipləri və standartları üzv ölkələr üzərinə ayrı-ayrı məhkəmə sistemlərinin ehtiyaclarına cavab verən maliyyə resurslarının təmin edilməsi öhdəliyini qoyur⁷⁰. CCJE hesab edir ki, məhkəmə qərarlarının təkcə sayı yox, həm də keyfiyyəti fərdi qiymətləndirmə zamanı əsas amillərdən olmalıdır. CCJE 11 sayılı (2008) Rəyində yüksək keyfiyyətli məhkəmə qərarlarının əhəmiyyətindən bəhs edir. Hakimin qərarlarının keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi üçün qiymətləndirici orqanlar ayrı-ayrı qərarların hüquqi baxımdan keyfiyyətini qiymətləndirməli deyil, hakimin bütövlükdə öz fəaliyyəti zamanı tətbiq etdiyi metodologiyaya diqqət yetirməlidirlər⁷¹. Ayrı-ayrı qərarların hüquqi baxımdan keyfiyyəti yalnız apellyasiya prosesi vasitəsilə müəyyən oluna bilər. Qiymətləndirici orqanlar, hakimlərin qənaətbəxş fəaliyyətinə rəvac verən bütün ünsürləri, o cümlədən, qanunvericiliyə dair bilgilər, ünsiyyət bacarıqları, çalışqanlıq, səmərəlilik və dürüstlük kimi amilləri nəzərə almalıdırlar. Bu məqsədlə qiymətləndirici orqanlar hakimin bütöv fəaliyyətini həmin fəaliyyətin həyata keçirildiyi şəraitdə müzakirə etməlidirlər. Buna görə də, qərarların apellyasiyaya göndərilmə üsulları və sayı hakimin qanunvericilik və məhkəmə icraatına dair zəruri biliklərinin çatışmazlığını göstərmir⁷², CCJE qiymətləndirmə nəticələrinin apellyasiyaya göndərilən qərarların sayına və ya faizinə əsasən müəyyənləşdirilməsini mübahisəli hesab edir. Kiyev Tövsiyələrinin⁷³ və ENCJ-nin Hesabatının⁷⁴ da eyni qənaətə gəldiyi bildirilir.

(IV) Qiymətləndirmə necə olmalıdır?

(a) Qiymətləndirməni kim həyata keçirir: icraçılar/hakimlər/digər peşə sahibləri?

⁶⁷ ENCJ Hesabatına nəzər salın: 2012-2013, bölmə 4.8.

⁶⁸ Kiyev Tövsiyələrinə nəzər salın: (2010), paraq. 27.

⁶⁹ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 6(2004), paraq. 42.

⁷⁰ Tövsiyə CM/Rec(2010)12, paraq. 32 və CCJE Rəyinə nəzər salın: № 2(2001), paraq. 4.

⁷¹ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 11(2008), paraq. 57.

⁷² CCJE Rəyinə nəzər salın: № 11(2008), paraq. 74 və № 6(2004), paraq. 36.

⁷³ Kiyev Tövsiyələrinə nəzər salın: (2010), paraq. 28.

⁷⁴ ENCJ Hesabatına nəzər salın: 2012-2013, bölmə 4.12.

36. Hər bir hakimin fərdi bacarıqlarının və fəaliyyətinin hərtərəfli qiymətləndirilə bilməsi üçün qiymətləndirici orqanlar kifayət qədər vaxta və resurslara malik olmalıdırlar. Qiymətləndirilən hakim qiymətləndirici orqanların kimliyi barədə məlumatlandırılmalı və o, əsaslı olaraq qərəzli hesab etdiyi qiymətləndiricinin dəyişdirilməsini tələb etmək hüququna malik olmalıdır.
37. Məhkəmə sisteminin müstəqilliyini qorumaq məqsədilə qiymətləndirmə, əsas etibarilə, hakimlər tərəfindən həyata keçirilməlidir. Ədliyyə Şuraları (mövcud olan ölkələrdə) bu işin yerinə yetirilməsində rol oynaya bilər⁷⁵. Buna baxmayaraq, digər qiymətləndirmə vasitələri istifadə edilə bilər, məsələn, başqa hakimlər tərəfindən konkret olaraq qiymətləndirmə məqsədi ilə seçilmiş və ya təyin edilmiş məhkəmə üzvləri tərəfindən. Ədliyyə Nazirliyi və digər kənar qurumlar tərəfindən qiymətləndirilmə həyata⁷⁶ keçirilməməli, eləcə də, Ədliyyə Nazirliyi və ya digər icraedici orqanların qiymətləndirmə prosesinə təsir etmək hüququ olmamalıdır.
38. Bundan əlavə, qiymətləndirmə prosesinə faydası ola biləcək digər peşə sahibləri prosesdə iştirak edə bilər. Lakin, bu şəxslər hakimlərin işini düzgün qiymətləndirmək üçün məhkəmə sahəsində lazımi biliklərə və təcrübəyə sahib olmalıdırlar. Həmçinin, onların rolu məsləhət vermək olmalıdır, qərar vermək deyil.

(b) Bunu necə etməli: dəlil mənbələri

39. Qiymətləndirmə prosesində istifadə olunan məlumat mənbələri etibarlı olmalıdır⁷⁷. Bu, xüsusən nəticəsi mənfi olan qiymətləndirmənin əsasında dayanan məlumatlara aiddir. Həmçinin, belə qiymətləndirmənin lazımi sübutlara əsaslanması da zəruridir. Qiymətləndirilən hakimin qiymətləndirmədə istifadə olunması nəzərdə tutulan sübutlara dərhal çıxışı olmalıdır ki, zəruri olduqda etiraz edə bilsin⁷⁸. Hakimlərin fərdi qiymətləndirməsi və məhkəmənin işinin təftişi bir-birindən ayrı tutulmalıdır. Lakin, məhkəmənin təftişi zamanı aşkarlanan faktlar hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsində nəzərə alınmalıdır⁷⁹.

(c) Bu nə zaman yerinə yetirilməlidir – mütəmadi şəkildə? Yalnız vəzifə yüksəlişi məqsədilə? Başqa əsaslar?

40. Fərdi rəsmi qiymətləndirmə keçirmək qərarına gələn üzv dövlət hakimləri mütəmadi şəkildə yaxud yalnız xüsusi hallarda (məsələn, hakim vəzifə yüksəlişi üçün namizəd olduqda) yoxlamaq barədə qərar qəbul etməlidir⁸⁰. Mütəmadi qiymətləndirmələr hakimin fəaliyyətinin tam şəkildə əks olunmasına imkan verir. Lakin, onlar çox tez-tez keçirilməməlidir ki, məhkəmə sisteminin müstəqilliyinə mane olunması təəssüratı yaratmasın.

(d) Qiymətləndirilmiş hakim üçün ədalətli prosedur

41. CCJE tərəfindən əvvəl də bəyan edildiyi kimi, bütün fərdi qiymətləndirmə prosedurları hakimlərin öz fəaliyyəti və bu fəaliyyət üzrə keçirilən qiymətləndirmə barədə fikir bildirməsinə imkan verməlidir⁸¹. Prosedurlar həmçinin hakimlərə müstəqil orqan yaxud

⁷⁵ CCJE Rəyinə nəzər salın: № 10(2007), paraq. 42 və 52-56.

⁷⁶ ENCJ Hesabatına nəzər salın: 2012-2013, bölmələr 4.13-4.15.

⁷⁷ ENCJ Hesabatına nəzər salın: 2012-2013, bölmə 4.16.

⁷⁸ ENCJ Hesabatına nəzər salın: 2012-2013, bölmə 4.19.

⁷⁹ Avstriya və ya Bolqarıstanda olduğu kimi.

⁸⁰ Xorvatiya və ya Birləşmiş Krallıqda olduğu kimi.

⁸¹ Tövsiyəyə nəzər salın: CM/Rec(2010)12, paraq. 58. Həmçinin ENCJ Hesabatına nəzər salın: 2012-2013, bölmə 4.19.

məhkəmə qarşısında qiymətləndirmə ilə bağlı etiraz etmək üçün imkan verməlidir. Qiymətləndirilən hakim bu səbəbdən qiymətləndirmə prosesinə töhfə verə bilməlidir, məsələn, proses zamanı ona qulaq asılmalıdır və yaxud o, ilkin layihə haqqında münasibətini bildirə bilməlidir. Bundan əlavə, qiymətləndirilən hakim nəticəsi mənfi olan qiymətləndirmə, xüsusən İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Qorunması üzrə Avropa Konvensiyasının 6-cı bəndində qeyd edilən "mülki hüquqların" pozulması, hallarda qiymətləndirməyə etiraz etmək hüququna malik olmalıdır. Qiymətləndirmənin nəticələri hakim üçün nə qədər ciddi olarsa, bu hüquqlar bir o qədər çox əhəmiyyət daşıyır.

(e) Hakimler və digərləri üçün nəticələr

42. CCJE qiymətləndirmə nəticələrinin yalnız xallar, rəqəmlər, faizlər və ya verilən qərarların sayı ilə göstərilməsinə qarşı xəbərdarlıq edir. Bütün bu metodlar lazımı izahat və qiymətləndirmə təmin edilmədiyi təqdirdə, obyektivlik və müəyyənlik barədə səhv təəssürat yarada bilər. CCJE həmçinin qiymətləndirmə nəticəsində⁸² hakimlərin daimi dərəcələndirilməsini arzu edilən hesab etmir. Belə dərəcələndirmə təkəcə obyektivlik və müəyyənlik barədə səhv təəssürat yaratmır, həm də şərtlərə uyğunlaşdırıla bilmir və oxşar səviyyəli bütün hakimlərin "yenidən dərəcələndirilməsi" keçirilmədən dəyişdirilməsi çətinidir. Buna görə də, bu cür sistem praktik deyil və ictimai şəkildə açıqlanarsa, ədalətsizliyə yol verilmiş olar. Bu, hakimlərin məhsuldarlığını və ya müstəqilliyini artırılması üçün heç bir nəticə vermir.
43. Lakin, vəzifə yüksəlişi kimi müəyyən məqsədlər üçün dərəcələndirmə faydalı ola bilər. Məsələn, iki yaxud daha çox hakim bir vəzifə üçün namizədirsə, bu məqsədlə çox güman ki, onlar dərəcələndiriləcəkdir.
44. Fərdi qiymətləndirmənin nəticəsi böyük ehtimalla hakimin karyerasına, xüsusən də onun vəzifədə yüksəlməsinə birbaşa təsir göstərəcək. Bundan əlavə, təlim ehtiyacları və əlavə resursların ayrılması⁸³ qiymətləndirmə nəticələrinə görə təyin edilə bilər. Artıq qeyd edildiyi kimi, müstəsna hallar istisna olmaqla, işdən azad edilmə təkəcə mənfi qiymətləndirmə nəticəsinə əsasən deyil, yalnız intizam qaydaları və ya cinayət qanunu pozulduğu hallarda və müvafiq prosedur və etibarlı süburlara əsaslanılaraq tətbiq edilməlidir⁸⁴. Lakin, artıq qeyd edildiyi kimi, işdən azad edilmə obyektiv qiymətləndirmə nəticəsində hakimin minimum tələblərə cavab verə bilmədiyi və ya cavab vermək istəmədiyi aşkarlanan hallarda tətbiq edilə bilər. Bütün belə hallarda hakimlər üçün proessual təminatlara ehtiyacı xüsusilə vacibdir və vicdanla nəzərə alınmalıdır.
45. Hakimlərin əmək haqqı və təqaüdlərini təyin etmək üçün fərdi qiymətləndirmə keçirilməməlidir⁸⁵. Belə proseslər hakimin davranışına asanlıqla (ayrı-ayrı məhkəmələrdə tərəflərin marağına zidd olaraq) təsir göstərə və məhkəmə müstəqilliyinə xələl gətirə bilər⁸⁶.

I. Bu müzakirə kontekstində müstəqillik və qiymətləndirmənin uzlaşdırılması; ictimai cavabdehlik

⁸² Albaniyada olduğu kimi.

⁸³ ENCJ Hesabatına nəzər salın: 2012-2013, bölmə 4.11.

⁸⁴ Tövsiyəyə nəzər salın: CM/Rec(2010)12, paraq. 49 və 50.

⁸⁵ Lakin, İsveçdə hakimin əmək haqqının cüzi hissəsi qiymətləndirmə nəticəsində təyin edilir və hakimlərin müstəqilliyini qorumaq üçün qəti tədbirlər mövcuddur.

⁸⁶ Nəzər salın: IAJ Ümumi Hesabatı (2006), Nəticələr, paraq 12. Həmçinin Tövsiyəyə nəzər salın: CM/Rec (2012)12, paraq 55.

46. Hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi prosesi ilə məhkəmə sisteminin müstəqilliyi prinsipinin uzlaşdırılması çətinidir. Lakin düzgün balans çox əhəmiyyətlidir. Məhkəmənin müstəqilliyi hər zaman ilk planda olmalıdır.
47. Qısaca desək, bu balans aşağıdakı yollarla əldə oluna bilər: (1) Qiymətləndirmə proseduru, meyarları və nəticələrinə dair sadə və şəffaf qaydalar olmalıdır. (2) Qiymətləndirilən hakim proses zamanı dinlənilməli, qiymətləndirmə ilə bağlı materiallara dərhal tanışlıq imkanı ilə yanaşı, qeyri-qənaətbəxş qiymətləndirməyə etiraz etmək hüququna malik olmalıdır. (3) Qiymətləndirmə təkcə baxılan işlərin sayına deyil, ilk növbədə qərarların keyfiyyətinə və hakimin ümumilikdə fəaliyyətinə əsasən aparılmalıdır. (4) Bəzi hallar istisna olmaqla, müəyyən müddət vəzifəsini icra edən hər bir hakim üçün qiymətləndirmələrin bəzi tədbirlərlə ilə nəticələnməsinin, məsələn, mənfi qiymətləndirmənin işdən azad edilməsi ilə nəticələnməsi, qarşısı alınmalıdır.
48. Hakimlərin rəsmi fərdi qiymətləndirməsi üzv dövlətlərin vətəndaşlarının xeyrinə məhkəmə sisteminin keyfiyyətini qorumağa və təkmilləşdirməyə kömək etməlidir. Qiymətləndirmə həmçinin məhkəmələrə qarşı ictimaiyyətdə inamı da qorumağa kömək etməlidir. Bunun üçün ictimaiyyət qiymətləndirmə prosesinin ümumi prinsipləri və prosedurunu başa düşməlidir. Buna görə, qiymətləndirmə metodları və prosedur çərçivəsi ictimaiyyətə açıqlanmalıdır. Bundan əlavə, CCJE-nin nəzərinə görə, karyera və vəzifə yüksəlişi məqsədləri üçün fərdi qiymətləndirmə prosesində hakim barədə ictimai rəylər nəzərə alınmamalıdır. Bu rəylər həmişə tam başa düşülmüş və bütöv məlumatın nəticəsi olmaya bilər və ya belə baxışlar hətta hakimlərin ümumi işinin yanlış anlaşılması əsasında formalaşmağa bilər. Fərdi qiymətləndirmələrin prosesi və nəticələri prinsipcə məxfi saxlanılmalı və ictimaiyyətə açıqlanmamalıdır. Açıqlanma məhkəmə müstəqilliyini, demək olar ki, şəxsiz təhlükəyə ata bilər, çünki aydındır ki, bu, hakimi ictimaiyyətin gözündə nüfuzdan sala və başqalarının təsirinə qarşı həssaslaşdırmağa bilər. Bundan əlavə, açıqlanma hakimin təhqir yaxud hücumu məruz qalmasına yol açmağa bilər.

J. Təvsiyələr

49. CCJE aşağıdakı başlıca təvsiyələri irəli sürür:
1. Hakimlərin fərdi qiymətləndirməsinin müxtəlif formaları hər hansı ədliyyə sistemində aid edilən iki əsas tələbin, daha dəqiqi, demokratik cəmiyyətdə yüksək ədalət mühakiməsi keyfiyyətinin və müvafiq məsuliyyətliliyin təmin edilməsi üçün zəruridir (paraqraf 23)
 2. Əgər diqqətli təhlildən sonra hər hansı üzv dövlət bu tələblərin başqa yollarla təmin edilə bilmədiyinə qərar verərsə (məs. "qeyri-rəsmi" qiymətləndirmə), CCJE daha rəsmi fərdi qiymətləndirmə sistemini qəbul etməyi tövsiyə edir (paraqraf 23).
 3. Rəsmi, yaxud qeyri-rəsmi fərdi qiymətləndirmə sisteminin üzv dövlət tərəfindən qəbul edilməsində məqsəd hakimin iş keyfiyyətini, bununla da ölkənin ümumilikdə məhkəmə sisteminin keyfiyyətini artırmaq olmalıdır (paraqraf 24).
 4. CCJE bütün üzv dövlətləri hakimlərin biliklərini və ümumilikdə məhkəmə keyfiyyətini artıran qeyri-rəsmi qiymətləndirmə aparmağa təşviq edir. Belə qeyri-rəsmi qiymətləndirməyə daxildir: hakimlərə kömək etməklə, özlərini qiymətləndirmələrini, rəy bildirmələrini və həmkarlarını qeyri-rəsmi qiymətləndirmələrini təmin etmək (paraqraf 25).
 5. Rəsmi qiymətləndirmənin əsasları və başlıca elementləri qanunvericilikdə dəqiq və ətraflı müəyyən edilməlidir. Təfərrüatlar həmçinin dərc olunacaq digər qanunaltı normativ aktlarla da tənzimlənməyə bilər. Ədliyyə Şurası (mövcud olduğu təqdirdə) bu

məsələlərin, xüsusən də qiymətləndirmə meyarlarının formalaşdırılmasında önəmli rol oynamalıdır (paraqraf 30).

6. Qiymətləndirmə obyektiv meyarlara əsaslanmalıdır. Belə meyarlara əsasən keyfiyyət, eləcə də kəmiyyət göstəriciləri aid olmalıdır. Hər bir halda istifadə olunan göstəricilər yaxşı məhkəmə fəaliyyətinə aid aspektlərin qiymətləndiricilər tərəfindən nəzərə alınmasını təmin etməlidir. Qiymətləndirmə təkcə kəmiyyət meyarlarına əsaslanmamalıdır (paraqraf 31-35).
7. Qiymətləndirmə nəticələrinin rəqəmlər, faizlər və ya hakimlərin dərəcələndirilməsi ilə göstərilməsinə yol verilməməlidir, çünki bunlar obyektivlik və dəqiqlik barədə yanlış fikirlərə səbəb ola bilər. CCJE hakimlərin daimi dərəcələndirilməsinə qarşıdır. Lakin, vəzifə yüksəlişi kimi müəyyən məqsədlər üçün dərəcələndirmə sistemi qəbul edilir (paraqraf 42-43).
8. Məhkəmə sisteminin müstəqilliyini qorumaq üçün fərdi qiymətləndirmələr əsasən hakimlər tərəfindən icra edilməlidir. Ədliyyə Şuraları (mövcud olduqları təqdirdə) bu prosesdə iştirak edə bilərlər. Ədliyyə Nazirliyi və ya digər kənar orqanlar tərəfindən qiymətləndirmələr keçirilməməlidir (paraqraf 37).
9. Qiymətləndirmələrin əsaslandığı dəlil mənbələri, xüsusən də dəlilin mənfəi qiymətləndirməyə rəvac verəcəyi hallarda, etibarlı olmalıdır (paraqraf 39, 44).
10. Hakimlərin fərdi qiymətləndirilməsi prinsipcə ümumilikdə məhkəmənin işinin qiymətləndirilməsindən və intizam prosedurlarından ayrı tutulmalıdır (paraqraf 29, 39).
11. Fərdi qiymətləndirmələrin bütün elementləri ilə əlaqədar prosedurların ədalətli olması vacibdir. Xüsusən, hakimlər proses və təklif qiymətləndirmə nəticələri barədə fikir bildirə bilməlidirlər. Onlar qiymətləndirmələrə, xüsusən İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Qorunması üzrə Avropa Konvensiyasının 6-cı bəndində qeyd edilən "mülki hüquqların" pozulması halında etiraz edə bilməlidirlər (paraqraf 41).
12. Mənfəi qiymətləndirmə nəticəsi təklidə (müstəsna hallar istisna olmaqla) işdən azad olunma ilə nəticələnməməlidir. Yalnız qanun tərəfindən təsbit edilmiş inzibati və ya cinayət müddəalarının ciddi şəkildə pozulması halları zamanı, yaxud da qiymətləndirmə prosesi nəticəsində hakim öz məhkəmə öhdəliklərini qəbul edilmiş minimal standartlara uyğun olaraq həyata keçirmək iqtidarında və ya niyyətində olmadığı aşkarlanarsa, hakimin ömürlük təyinatına xitam verilə bilər. Bu nəticələr müvafiq prosedura və etibarlı dəlilə əsaslanmalıdır (paraqraf 29, 44).
13. Hakimlərin əmək haqqı və təqaüdlərini təyin etmək üçün fərdi qiymətləndirmə keçirilməməlidir, çünki belə proseslər hakimin davranışına təsir göstərə, məhkəmənin müstəqilliyinə və tərəflərin maraqlarına xələl gətirə bilər (paraqraf 28, 45).
14. Hakimlərin qiymətləndirmələrinin əsaslandığı prinsiplər və prosedurlar ictimaiyyətə açıqlanmalıdır. Lakin, məhkəmə sisteminin müstəqilliyini və hakimin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün fərdi qiymətləndirmə prosesi və nəticələri prinsipcə məxfi saxlanılmalıdır (paraqraf 48).